



Szociális párbeszéd válság idején

Összefoglaló

Bevezetés

A szociális párbeszéd elve az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 154. és 155. cikkében foglaltaknak megfelelően az Európai Unió és alkotmánya alapvető része. Régóta úgy tartják, hogy ez a szakpolitikák megtervezésének és végrehajtásának egyik fontos mechanizmusa, különösen a foglalkoztatási és szociálpolitika területén.

Az európai szociális párbeszéd az európai kormányzás egyik meghatározó szintje lett, amióta a Maastrichti Szerződés 1993-ban hatályba léptette a szociális jegyzőkönyvet, amely megteremtette az európai szociális partnerek autonómiáját, és a „szociális Európa” közös meghatározása érdekében számos közös feladatkört alakított ki a politikai szereplőkkel.

Ez a tanulmány felméri, megvizsgálja és értékeli, hogy a szociális párbeszéd milyen különböző változásokon ment át a globális gazdasági válság hatására Európa különböző részein, és ennek keretében elemzi:

- hogy a szociális párbeszéd milyen szerepet játszott a válság negatív hatásainak tompításában és leküzdésében;
- hogy a szociális párbeszéd milyen eredményekkel járt a szociális partnerek által tárgyalt és elfogadott intézkedéseket tekintve, az európai munkaügyi kapcsolatok rendszerének különféle szintjein;
- hogy a szociális párbeszéd eredményei mennyire adnak hatékony és fenntartható választ a válságra.

Szakpolitikai háttér

Ez a tanulmány elsősorban a válság 2008-as kezdetétől 2010 közepéig tartó időszakkal foglalkozik. A kutatás ennek megfelelően a globális pénzügyi és gazdasági válság hatását és következményeit vizsgálja, nem pedig az ezt követő államadósság-válságét. A tanulmány célja, hogy felmérje és elemezze a fenti időszakban a válságra válaszul elindult szociális párbeszédéből eredő következményeket, illetve egyes esetekben a következmények hiányát. Megvizsgálja, hogy a szociális partnerek milyen mértékben vettek részt a válság hatásainak enyhítését szolgáló intézkedések bevezetésében, és hogy a szociális párbeszéd mennyire hatékonyan és fenntarthatóan reagált a válságra.

Fő megállapítások

A szociális párbeszéd sikerét vagy kudarcát legfőképpen az határozza meg, hogy a kormány milyen mértékben támogatja a folyamatot, és a szereplők közötti kapcsolatok a válságot megelőzően mennyire voltak koherensek és legitimek. A tanulmány azt is igazolja, hogy a szociális partnerek működésének országos politikai közege jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a felek hogyan viszonyulnak a szociális párbeszédhez, és ugyanez igaz a belső stratégiáikra és a különféle partnerek közötti kapcsolatokra is. Megerősíti, hogy a tagállamok intézményes munkaügyi kapcsolatainak környezete hozzájárult a szociális párbeszéd sikeréhez vagy kudarcához, és hogy az intézmények és kapcsolatok széles köre esett át valódi stressz-teszten. Úgy tűnik, hogy Európában összességében egy konvergencia tendencia érvényesül, ami azt jelzi, hogy a szociális partnereket a kormányuk vagy felkérte a tárgyalásokban való részvételre, vagy még a saját kezdeményezéseik elindítására is felhívta.

A válság nem hozott létre olyan fejlődési környezetet, amelyben a szereplők képesek lettek volna az újításra és a szociális párbeszéd új formáinak kialakítására. Ugyanakkor a válság az innovatív eredmények létrehozását sem gátolta meg. Számos rövid és hosszú távú megoldást vezettek be olyan országokban, ahol ezeket még soha nem próbálták ki; ilyen volt például a csökkentett munkaidőt alkalmazó rendszerek bevezetése, amire kilenc tagállamban most először került sor.

A jól szervezett ágazatokat a szociális partnerek hozzásegítették ahhoz, hogy el tudjanak szigetelődni a válság által a gazdaság egészére gyakorolt általános hatásoktól.

A szociális párbeszéd eredményeiről elmondható, hogy a válság során mindvégig inkább az összefogásra törekedtek, a megosztottság helyett. A szociális partnerek közötti tárgyalások középpontjában jellemzően foglalkoztatási kérdések – amilyen például a képzés és a munkahelyi biztonság, különösen a csökkentett munkaidőt alkalmazó intézkedések révén –, nem pedig a fizetés szokásos kérdései álltak. Úgy tűnik, hogy a munkaerő készségesen beleegyezett az összefogásra törekvő alkuhoz szükséges kompromisszumba, és ezáltal hajlandó volt lemondani a jövedelemről a biztos foglalkoztatás garanciái fejében.

A jelenlegi gazdasági világválság minden országban próbára tette a nemzeti munkaügyi kapcsolatok rendszerének tartósságát. A válság kezelésének kérdésében a tárgyalásokon gyakran még azokban az országokban sem sikerült konszenzusra és közös álláspontra jutni, ahol a szociális partnerek és a kormány közötti együttműködésnek régi hagyományai vannak.

Az erős szociális párbeszéddel rendelkező országokban jellemzően jobb volt az együttműködés az állam, a munkáltatók és a munkavállalók között. A szociális partnerek tárgyalásai a legkedvezőbb eredményeket azonban ágazati szinteken hozták, ahol a konzultáció és az együttműködés hosszú múltra tekint vissza.

Világos ugyanakkor, hogy a szociális párbeszéd néhány területen gyengült, ahol a válság hatására fokozódtak a már korábban is meglévő nehézségek, amilyen például a szociális párbeszéd különböző szintjei közötti összhang, a szakszervezeti tagság és szervezettség csökkenése és a szakszervezetek tárgyalási képessége.

A válság által előidézett problémákra jó példa az egyoldalú kormányzati döntéshozatal megnövekedése az állami szektort érintő kérdésekben, illetve a vállalati szintű kollektív tárgyalások növekvő decentralizációja. A szakszervezetek a legtöbb országban két, egymásnak ellentmondó szerepet töltek be:

egyrésről a magánszektorban ők voltak a szociális békefenntartók, vállalati szinten csökkentették a sztrájkok számát és rávették a munkavállalókat, hogy viszonyuljanak pragmatikusan a költségcsökkentő intézkedésekhez; az állami szektorban ugyanakkor gyakran ők koordinálták a kormányzati megszorító intézkedésekkel szembeni erős, széles körű ellenállást.

A válság lehetőséget adott a szociális párbeszéd új formáinak kifejlesztésére a fő kérdések jobb kezelése érdekében, bár ezeket a lehetőségeket nem mindig aknálták ki.

Szakpolitikai iránymutatások

- Bár a válság nyomán nem jött létre innovatív környezet, néhány országban kétségbe vonta a szociális párbeszéd korábban meglévő formáit, reagálásra készítette a szociális partnereket és esetenként lehetőséget adott arra, hogy a szociális partnerek elszakadjanak a szociális párbeszéd adott országban megszokott formáitól.
- A szociális párbeszéd az európai tagállamok többségében csökkentett munkaidőt alkalmazó rendszerek bevezetéséhez vezetett, egy olyan intézkedéshez, amelybe a szociális partnerek sokat fektettek be. Ez jellemzően mindkét szociális partner beleegyezését igényelte, és helyenként kormányzati támogatás is kellett, ha a munkavállalók kieső jövedelmének pótlásához vagy a képzés finanszírozásához támogatásra volt szükség.
- A szociális párbeszéd folyamata legitim eszköznek bizonyult a pénzügyi válságok hatásainak leküzdésére. Annak ellenére azonban, hogy a szociális párbeszéd kulcsfontosságú eszköznek bizonyult a válság leküzdéséhez és a stabilitás fenntartásához az európai munkaügyi kapcsolatok rendszerében, a párbeszédet gyengítette, ha voltak korábban is meglévő problémák a szociális párbeszéd különböző szintjei közötti összhang terén.
- Bár a kutatások világosan bizonyítják, hogy a szociális partnerek között országos szinten horizontálisan és vertikálisan is van együttműködés és bizonyos fokú koordináció, arra kevés bizonyíték utal, hogy az országos szintet összehangolnák az unióval vagy fordítva.

További információ

A Social dialogue in times of crisis (Szociális párbeszéd válság idején) című jelentés teljes szövege a <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1221.htm> weboldalon érhető el.

További információért forduljon Christian Welz kutatásvezetőhöz: cwe@eurofound.europa.eu